

Н.Ж. Муханова

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
*Корреспонденция үшін автор: veritas_777@mail.ru

Роллан Сейсенбаев идиостилинің аудармада берілуі («Құм кезген өліктер» романы бойынша)

Аңдатпа. Мақала Роллан Сейсенбаевтың «Құм кезген өліктер» романындағы идиостильдік белгілерін және оларды ағылшын тіліне аудару ерекшеліктерін қарастыруға арналған. Зерттеудің негізгі мақсаты – бұл романдағы идиостильдік ерекшеліктерді анықтауға бағытталған тиімді тәсілді табу, тексеру және идиостильдік белгілердің ағылшын тіліндегі аудармасына талдау жасау.

Әдіснама үш кезеңдік зерттеу сатыларын қамтиды: авторлық идиостильді талдауға арналған модельді құру; шығармадағы автордың идиостильдік белгілерін анықтау; идиостильдік белгілердің аудармада берілу жолдарын талдау. Идиостильдің психолингвистикалық моделі арқылы жазушы шеберлігі айқындалып, талданады және бұл модельдің тиімділігі сараланады. Көркем мәтінді тану мен қабылдау бейсаналық ізденіс әрекеті болып табылады және біз өзіміздің квазиобъектілік/көркемдік бейнемізді қабылдай отыра, жеке мағынаға толы және көркем шығарма жазушымен енгізілген бейне аламыз. Психолингвистикалық модель бейнелерге басты назар аударады, себебі кітапты оқығаннан кейін оқырманның жадында қалатын жалғыз нәрсе бейнелер болып келеді. Бұл модель аясында идиостиль көркем шығарманың бейнелерін құрайтын формальды элементтер рөлін атқарады. Мақаланың жаңалығы мен практикалық маңыздылығы автордың өзі құрған психолингвистикалық модельді тексеруінде және ұсынылған модель көркем аударма барысында жазушының идиостилін анықтау және талдау үшін қолданыла алатындығында көрінеді. Аудармашылар автордың идиостилін сақтауына назар аударуы керек деген қорытынды жасадық, себебі оның көмегімен оқырмандардың санасында кейіннен қалатын бейнелер жасалады. Ғылыми мақаланың нәтижелері жазушылардың идиостилін одан әрі зерттеу үшін пайдалана алады.

Түйін сөздер: көркем аударма, идиостиль, Роллан Сейсенбаев, Құм кезген өліктер, психолингвистикалық модель.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2023-142-1-106-118>

Кіріспе

Бүгінгі таңда, көркем аударма ең танымал және сұранысқа ие аударма түрінің бірі, сон-

дықтан аударма ғылымында көркем шығармаларды аудару мәселелері осы күнге дейін талқыланып келе жатыр. Мысалы, испан ғалымдары өздерінің ғылыми еңбектерінде

көркем аударманың түпкі мақсаты неде деген сұрақ қояды [1, 11 б].

Көркем шығармаларды аудару мәселелері қазіргі аударматану ғылымында жетекші орындардың бірін алады. Әдеби туындыларды аудару барысында аудармашы кездестіретін негізгі ұғым идиостиль болып келеді. Көркем аудармада идиостиль ұғымы негізгі болуы керек деп есептейміз, себебі автор өз шығармасын және оның бейнелерін жасауда өзінің жеке басты тілін, яғни идиостилін қолданады. Идиостильдің анықтамасы, негізгі категорияларының және нақты талдау құралдарының болмауы бұл мәселенің біздің заманымызда өзекті де жас екенін көрсетеді. Сондай-ақ, қазақ көркем әдебиетінде қазақстандық орыс тілді авторларының жеке стилін анықтау және оны аудару мәселелерінің жеткіліксіз зерттелуі де мақала тақырыбының өзектілігін айқындайды.

Идиостиль автордың өз идеясын, ой-пікірін, шығармашылық мүмкіндіктерін қағаз жүзінде жүзеге асыратын құралы ретінде әрекет етеді. Көркем шығарманың жеке ерекшеліктерін сақтау аудармашы үшін маңызды, себебі көркем аударма түпнұсқаның формасын қайталап, оған алшақтан болса да ұқсас болуы тиіс деп ойлаймыз. Осыған орай, біз мақалада өзіміз құрған идиостильдің психоллингвистикалық моделін автордың идиостильдік белгілерін анықтауда және көркем аударма кезінде жеткізуде ең тиімді әдіс ретінде талқылайтын боламыз және бұл мақаланың жаңалығы болып табылады.

Ғылыми жұмыстың мақсаты – автор идиостилін анықтауға және талдауға бағытталған өзіміздің психоллингвистикалық моделіміздің тиімділігін тексеру және осы модельді пайдалана отыра, көркем шығарманың ағылшын тіліндегі аудармасына талдау жасау. Идиостиль ұғымын зерттеу және қазақстандық орыс тілді авторының туындысына және оның ағылшын тіліндегі аудармасына талдау жасау жұмыстың практикалық маңыздылығын анықтайды. Зерттеу нәтижелері авторлық идиостильді зерттеудің теориясы мен практикасының кейбір аспектілерін және оны аудару ерекшеліктерін нақтылайды. Мақалада ұсы-

нылған ізденістер көркем аударма теориясы мен тәжірибесіндегі идиостиль ұғымын одан әрі зерделеуге негіз болады.

Мәселенің қойылуы

Идиостиль – әртүрлі зерттеу амалдарын ескере отырып зерттелетін күрделі құбылыс. Бұл ұғым толық зерттелмеген және осы ұғымды әртүрлі тараптардан зерттеу жаңа есіктерді ашатынын айта кеткен жөн. И. Сидоренко өз мақаласында идиостиль түсінігін зерттеуде бірнеше бағыттар қалыптасқанын көрсеткен. Ғалым көркем мәтіннің стильдік жүйесінің ажырамас элементі ретінде идиостильге барынша толық сипаттама бере алатын он бағыттарды атап көрсетеді: құрылымдық, эстетикалық-маркерленген, бейнелі-композициялық, прагмасемантикалық, коммуникативті-когнитивтік, лингвостилистикалық, лексикалық, лингво-креативті, лингво-статистикалық және лингво-типологиялық [2,16 б]. Осыған орай, психоллингвистика ғылымында да мәтін және оның құрылымын зерттейтін психоллингвистикалық бағдар қалыптасқан. В.А. Пищальниковтың пікірінше, психоллингвистика лингвистикалық және экстралингвистикалық факторлармен анықталатын мәтін жасаушының көптеген сөйлеу әрекеттерінің ерекше белгілерін зерттеуге бағытталған [3, 278 б].

Біздің ойымызша, кез келген ұғымды түсіну үшін оның шығу тегіне үңілу керек [4, 359 б]. Идиостильдің шығу тегі - тұлғаның өзі. Идиостиль түсінігін зерттегенде осы постулатты негізге алсақ, онда әрбір идиостильде автордың жеке даралығының орасан зор үлесі бар. Идиостиль – тұлғаның жазу манері және осы ұғымды тұлғаның өзін зерттей отыра, қарастыру керек. Осындай ұғымды түсіну және оның құрылымын қарастыру үшін зерттеудің әртүрлі тәсілдеріне жүгінген жөн. Бұл мақалада идиостиль концепциясын зерттеу психоллингвистикалық көзқарас аясында жүзеге асырылады.

Психоллингвистикалық бағдар шеңберінде, А.А. Леонтьев кез-келген өнердің квази-объектісі ретінде көркем бейнені ұсынады

[5, 199 б]. Көркем бейне коммуникация элементі ретінде коммуниканттар арасындағы қарым-қатынас құралы болып келеді және ол толық аяқталған көркем хабар, осы хабардың мағыналы компонент бөлігі, хабардан тыс алынған компонент болуы мүмкін [5, 200 б]. Автормен құрылған және мәтінді тануда бағдар ретінде қызмет ететін жеке мағыналар көркем бейненің белгілері болып келеді [5, 277 б]. А. А. Леонтьевтің ойынша, көркем мәтінді тану мен қабылдау бейсаналық ізденіс әрекеті болып табылады және біз өзіміздің квазиобъектілік/көркемдік бейнемізді қабылдай отыра, жеке мағынаға толы және көркем шығарма жазушымен енгізілген бейне аламыз [5, 200 б]. Ғалымның пікірінше, көркем мәтінді түсіну символдық мәтіннен алынған жеке бейнелерді қабылдау негізінде жүреді.

Мәтінді оқып, қабылдағанда есте қалатын нәрсе сөздер мен сөз тіркестер, кітаптардың абзацтары емес, бірақ шығарма тудыратын бейнелер. Осыған орай, біз құрамында бейнелер категориясы бар идиостильдің осындай психолингвистикалық моделін құрдық (1-ші суретте көрсетілген). Бұл модель, өз кезегінде, шығарманың негізгі концепциялары, идеялары мен бейнелері негізінде көркем шығарманың құрылымдық элементтерін (тілдік құралдарын) тануға орасан зор септігін тигізеді.

Бірінші суретке қарасақ, біз автордың көркем шығарманы жасау үдерісін елестете аламыз. Біріншіден, идея туады. Идеялар әртүрлі бола алады және олар міндетті түрде бүкіл әлем мен адамзаттың өткір мәселелеріне қатысты болмауы мүмкін. Экологиялық апаттар, романтикалық махаббат, шытырман оқиғалар, қоғамның адамгершілік қасиеттерінің құлдырауы, болашақтың ғылыми-техникалық прогресі, қоғамның саяси немесе әлеуметтік мәселелерінің шиеленісуі идеялардың мысалдары ретінде бола алады. Автордың әрбір жасаған туындысының өзіндік іргетасы және авторды үнемі шығармашылыққа итермелейтін нәрсе ретінде идея/идеялар тұрады. Концепт идеяның ядросы ретінде қызмет етеді. Кейін автор бейнелерді іздейді және олардың көмегімен ол өз идеясын/идеяларын шығармада толықтай жүзеге асырады. Формальды құрал-

дардың, яғни тілдік құралдардың бейне жасауда және шығарманың идеясын/идеяларын ашуда маңызды рөл атқаратынын атап өткен жөн. Тілдік құралдар бейнелерді жасайтын құрылыс материалдары болып келеді. Бейненің жарқындылығы, жандылығы мен есте қалуы оның тілдік құралдармен қаншалықты жақсы суреттелгеніне байланысты болады.

Сурет 1. Психолингвистикалық модель

Осы психолингвистикалық модельге сүйене отырып, көркем шығарманың мазмұнын иерархия түрінде көрсетуге болады және осында бір аймақ басқа аймақтардың тууына себеп болады (2-ші суретте көрсетілген). Екінші суретте өнер туындысының концепттер, идеялар, бейнелер және формалар аймақтары көрсетіледі.

Сурет 2. Шығарманың мазмұнды бейнесі

Екінші суретте белгіленген аймақтар шығарманың мазмұнын көрсетеді. Олардың көмегімен біз шығарманың құрылымын және оның оқырман үшін мәнін көрсете ала-

мыз. Аймақтар өте қарапайым белгілеу болып келеді және олардың арасында шекараның бар екенін білдірмейді. Шығарманың мазмұнды бейнесі туындының концепттен, идеядан туып, біртұтас тілдік күйге айналғанша кеңейе бастайтынын анық көрсетеді. Біз Роллан Сейсенбаевтың «Құм кезген өліктер» романындағы идиостилін зерттегенде осы модельді қолданамыз, себебі ғылыми мақала психолингвистикалық модель автордың идиостилін анықтау және аудармашылық талдау үшін қолданыла алады деген тұжырымды тексеруге бағытталған.

Материал мен зерттеу әдістері

Егемендікке қол жеткізген жылдардан бастап жазушылар өз ойларын еркін айтып, кеңестік және посткеңестік кезеңдерде жасырылған шындықтарды ашық айта бастады. XX ғасырдың 80-жылдарында жазушылар елімізде болып жатқан экологиялық мәселелерге күрт назар аудара бастады. Көркем шығармалардың ағымдары арасында әдеби жанрдың экологиялық реализмі сияқты табанды бағыт пайда болған. Роллан Сейсенбаев осы бір жаңа бағыттың жарқын үлгісі болып келеді. А.Ш. Асқаров пікірінше, Роллан Сейсенбаев, Олжас Сүлейменов, Герольд Бельгер сияқты орыс тілді жазушылардың шығармалары қазақ оқырмандары арасында танымал болып келеді [6, 185 б].

Роллан Сейсенбаевтің «Құм кезген өліктер» романы мақалада талданатын шығармалардың бірі. Роман Қазақстанның батысы мен оңтүстігінде орын алған экологиялық апаттар жайлы баяндайды. Өндіріс процестерін индустрияландыру мен технологияландырудан туындаған экологиялық апаттар дүние жүзінде күн сайын орын алуда және кейбір жағдайларда мұндай экологиялық апат оқиғалары аталмай қалып, әлемдік деңгейде жарияланбайды. Роллан Сейсенбаевтың «Құм кезген өліктер» романы Арал теңізінің құрғау мәселесі және осы аймақта өмір сүрген адамдардың зардаптары жайлы баяндайды. Сондай-ақ, жазушы романның біраз беттерін Балхаш пен Ертіс суы деңгейінің

төмендеуі, Шығыс Қазақстан облысы, Семей қаласындағы ядролық полигонның салдарына арнаған. Роллан Сейсенбаев жасанды түрде жасалған экологиялық апаттардың салдарынан адам өмірінің және табиғаттың қалай бүлінетінін айқын көрсеткен. Роман әдебиеттің бір жанры ретінде бүгінгі таңда болып жатқан заманауи оқиғаларды жеткізу және суреттеу мақсатында ұсынылады.

Ғылыми жұмыстың методологиясы бірнеше зерттеу сатыларын қамтиды, атап айтқанда, авторлық идиостильді талдауға арналған модельді құру, көркем шығарманың идиостильдік белгілерін анықтау және олардың аудармада берілу жолдарын талдау кезеңдері. Әрбір зерттеу кезеңдерінде әртүрлі зерттеу әдістері қолданылған. Әдеби дереккөздерді талдау, салыстырмалы, психолингвистикалық және аудармашылық талдау, сонымен қатар зерттеу нәтижелерін өңдеу тәсілі мақаланың негізгі зерттеу әдістеріне жатады.

Нәтижелер мен талқылау

Идиостильдің психолингвистикалық моделі идея категориясын қамтиды. Көркем шығарма идеялық негізге ие. Идея бірнеше концепцияларды қамтуы мүмкін кең ұғым және автордан іске асырушылықты талап етеді. Концепт – қандай да бір ұғым, ал идея әрекетке шақырады және оның мәні қандай да бір нәрсені сана-сезімге енгізу немесе жүзеге асыруға итермелеу болып келеді. Роллан Сейсенбаевтың «Құм кезген өліктер» кітабының негізгі идеясы келер ұрпаққа арналып жазылған және табиғатты қорғамасақ, жансыз айдалада өліктей кезіп жүреміз деген ойда жатыр.

Жалпы роман-эпопея жеңіл тілмен жазылған және тез оқылады, себебі сөздікпен жұмысты қажет ететін сөздер мен сөз тіркестер романда аз кездеседі. Романды баяндау типіне келетін болсақ, автор 3-ші жақты жақсыз баяндайды және бұл автордың оқиғаларға деген жеке қатысушылығын көрсеткісі келмейтінін айғақтайды. Шығармадағы барлық оқиғалар жақсыз баяндалады және кейіпкерлердің ойлары арқылы кейде жалғаса береді. Романда

жақсыз баяндау кейде кейіпкерлердің көзқарастары, жан-күйзелістері, ішкі сезімдері көрсетілген ойларына бірқалыпты айналып кетеді. Біздің ойымызша, анықталған баяндау тәсілі оқырманның оқиғаға енуін қамтамасыз ету үшін және оқырман санасын кейіпкер санасына көшіру үшін қолданылады. Мысалы, «Долго лежал Омаш с открытыми глазами. Как много звезд на небе ! Какие они крупные! Кажется, крикни – и все посрываются и полетят на землю серебряным дождем...» [7, 29 б]. Романның бұл үзіндісі ағылшын тіліне келесідей аударылған: «Omash lay with his eyes open for a long while. How many stars there are in the sky! How close they seem! It seems as if you'd only have to call, and they would rip away and fall to the ground like silvery rain» [8, 3 б]. Осы аударма мысалына қарап біз оқиғаның баяндау типі түпнұсқа мәтіндегідей сақталған деп айта аламыз. Мұндай кейіпкерге ауысудың баяндау әдісін аудармада сақтау қажет, себебі ол баяндаудың жаңа әдісі және көркем шығарма авторына тән белгі болып келеді.

Роллан Сейсенбаевтың роман-эпопеясы біз қазіргі кезде бетпе-бет кездесіп отырған жаһандық және ауқымды экологиялық проблемаларды қозғайды. Автордың назарын аударатын негізгі мәселе – совет басшылығы болған кездегі Қазақстанда орын алған экологиялық апаттар. Елге совет үкіметінің келуі мен оның 50 жыл бойы билікте болуы қоршаған ортамызға және адамдардың жағдайына кері әсерін тигізді. Автор адам жасанды түрде жасаған апаттардың әртүрлі зардаптарын көрсетеді. Романның басында улы жапондық дефолиант өзенге тасталып, жиырма бала мен екі мұғалімнің одан зиян шеккенін көреміз. Балалар удың барын білмей, өзен суына шомылып, уланған. Романда адам әрекетінен туындаған табиғи апаттар бейнелері және апаттан кейін болған табиғат күйлері суреттеледі.

Мысал 1: «...Собаки, наконец, учуяли живые запахи всколыхнувшейся степи. ...одна, вторая... лай их ширился и вскоре соединился в одно жуткое целое» [7, 30 б].

Аударма: «... At last, the dogs caught the scent of the agitated night. One bark. Then another» [8, 9 б].

Иттердің ұлыған дауысы жақындап келе жатқан апатты ескертетін бейне ретінде ұсынылады. Бұл мысалда «живые запахи» эпитетін аударғанда аудармашылар түсіріп алу және ауыстыру тәсілін қолданған. Бұл сөз тіркесі ауыспалы мағынаға ие және өзеннен ары қарай қашып келе жатқан, даланы толқытқан жануарларды білдіреді. Аудармада жануарлардың арқасында толқыған даланың бейнесі көрінбейді, бірақ оның орнына біз «the scent of the agitated night / толқыған түннің иістерін» кездестіреміз. Сондай-ақ, автор бірінен соң бірі орын алған іс-әрекеттерді сипаттау үшін бір сөйлем шегінде бірнеше етістіктерді жиі қолданатынын атап өткен жөн. Аудармада автордың бұл өзіндік белгісі шетелдік оқырманға жеткізілген. Сандар жайлы дәл солай айтуға болмайды. Мұндағы сандарды автор иттердің үруінің күшеюін және суреттелген оқиғалардың шынайылығын көрсету үшін қолданған. Ұлғайып келе жатқан сан есімдердің орнына аудармашылар үстеуді пайдаланған: «One bark. Then another». Осылайша, аудармашылар үрудің күшею сезімін, суреттің шынайылығын көрсете алмады.

Мысал 2: «...весело лодки скользили по его глади» [7, 42 б].

Аударма: «Our boats danced on its smooth surface» [8, 19 б].

Құрғап бара жатқан теңіз бейнесі романда жиі ұсынылады. Шығармада теңіздің сарқылғанға дейінгі және кейінгі бейнелері бір-біріне айқын қарама-қарсы қойылған. Суда көңілді сырғанап бара жатқан қайықтардың бейнесі әдеттегідей суда билеп жүрген қайықтардың бейнесіне ауыстырылды. Автор кейіптеу стилистикалық тәсілін жиі қолданды және ол арқылы қоршаған табиғатты жандандырады. Түпнұсқа үзіндісі «весело скользят по глади лодки» аудармада «Our boats danced on its smooth surface / біздің судың тегіс бетінде билеген қайықтарымызға» айналды. Бұл аудармада тек бейне өзгеріп қана қоймай, автордың кейіптеу стилистикалық тәсілі жоғалып кеткен.

Мысал 3: «А место здесь живое – здесь богатые джайляу двух местных совхозов. Три отары овец, сдохли» [7, 337 б].

Аударма: «... After drinking water from this lake, three flocks of sheep died» [8, 194 б].

Семей өңіріндегі полигонның кесірінен пайда болған радиоактивті ластану осы өңірде тұратын тұрғындар кейіпкерлері көргендей суреттеледі. Бұл мысалда біз автор материалдық мәдениет құбылыстарын (жайлау, отар) және тарихи фактілерді бейнелейтін реалияларды (совхоз) пайдаланғанын көреміз. Жазушы романын орыс тілінде жазғанымен, қазақ тілінің тілдік байлығын көрсету үшін реалияларды пайдаланады. Аудармашылар аудармада реалияларды сақтамаған және соның нәтижесінде автор көрсеткен ұлттық бояу жоғалып кеткен. Автор идиостилинің тағы бір ерекшелігі ауызекі лексиканың қолдануында жатыр. Аудармашылар бұл ауызекі тілдің «сдохнуть» сөзін «die» деген бейтарап сөзбен аударуға жөн көрген. Автор тілінің бұл белгісі аудармада жоғалып кеткен.

Романда жиі кездесетін басқа бейнелер жалғыздық пен айырылу тақырыбына арналған. Кітапты оқу барысында, жерімізде совет басшылығы жүргізген кешенді шаралардан ғана емес, табиғи апат салдарынан да қираған адамдардың өмірі туралы хабардар боламыз.

Мысал 4: «Насыр посмотрел в небо, нехорошо дрогнуло его сердце. .. круговой вихрь – кружалка – вздымал морскую воду столбом. .. в мгновение ока стремительно исчезла в круговерти морской – столбе смерча» [7, 56 б].

Аударма: «Nasyr stared at the sky, and his heart trembled with dread. waterspouts sucked seawater up into a writhing column. In an instant, the entire boat was whipped into the maw of the waterspouts» [8, 27 б].

Мысалда күтпеген жерден пайда болған теңіз құйынының кесірінен екі жас балықшының қайтыс болғаны жайлы айтылады. Балықшылардың қайығы аспанға көтеріліп, теңіз айырылымында кенеттен жоғалып кетеді. «Дрогнуло его сердце» фразеологизмі теңізде жүрген жас балықшыларға деген қобалжу сезімін тамаша көрсетеді. Түпнұсқа мәтінінің тұрақты сөз тіркесі «his heart trembled with dread» ағылшын тілінде бар тұрақты сөз тіркеспен аударылған. Түпнұсқа мәтінінің тұрақты тіркесін сөзбе-сөз аудар-

сақ, бастапқы мағына жоғалып кетпейді, себебі ағылшын тілінде дәл сондай лексикалық құрамы бар тұрақты сөз тіркесі бар. Түпнұсқа сөз тіркесінің және аударма сөз тіркесінің лексикалық құрамдары бірдей болғандықтан, сөзбе-сөз аударма сөз тіркестің түсініктілігіне, мәнерлігіне әсер етпейді.

Кенеттен пайда болып, екі балықшының өмірін қиған құйынның бейнесі өзгерді. Түпнұсқа мәтінде «вихрь вздымал морскую воду столбом», ал аудармада «waterspouts that sucked seawater up into a writhing column», яғни «құйын теңіз суын бұралаң бағанға сорғаны» жайлы айтылады. «Вздымал» етістігін «sucked up» етістігімен алмастыру арқылы аудармашылар құйын бейнесін өзгерткен. Метафористикалық етістікті қолдану бейненің өзін дұрыс қабылдауына зиянын тигізбесе, оны өзгертуге болады деп ойлаймыз. Идиостиль ең алдымен автордың өзі болып келеді. Егер автор бейнені осылай беруге көздеген болса, онда оның тілдік формалары ешбір жағдайда өзгертілмеуі тиіс. Осыған орай, көркем шығарманың мәнерлігін арттыру үшін оның бейнелерін өзгертуге аудармашының құқығы бар ма, әлде өнер туындысы біреудің сана-сезімі арқылы құрылған және өзгертуге келмейтін өнім бе деген сұрақтар туындайды. Біздің ойымызша, осы сұрақтың жауабын автордың өзі беруі керек.

Автор тілінің тағы бір ерекшелігі лексикалық бірліктердің синонимдігінде жатыр (круговой вихрь – кружалка) / a spiral, в круговерти морской – столбе смерча) / the maw of the waterspouts). Синонимия жас балықшылар тап болған жағдайдың барлық трагедиясы мен шарасыздығын көрсетеді. Бұл сөйлемде синонимиялық үзінді «круговерти морской – столбе смерча» ағылшын тілінде «the maw of the waterspouts», яғни «су құйынының аранына» айналды. Аудармада аудармашылар автор стилінің бұл белгісін сақтамаған.

Мысал 5: «Собака недалеке бежала за ней. Сом, открыв свою огромную пасть, вместе со струей воздуха всасывал бедную тварь. Кызбада сердито замахала руками, закрычала:

– У, проклятый! Подкараулил, да? Чтоб ты сдох, слышишь? Чтоб ты сдох!» [7, 141 б].

Аударма: «The dog was not far behind. The catfish opened its great mouth and drew in the poor mutt. Kyzbala waved her hands furiously and shouted:

“– Uh, damn you! Watching me, yes? I hope you croak! You hear me? Die!» [8, 76 б].

Жалғыздық пен айырылу бейнелері романдағы кейіпкерлердің бірі Қызбаламен ұсынылады. Қызбала – жақындарынан айырылған жалғызбасты әйел. Оның күйеуі соғыстан оралмаған, ал ұлы жас кезінде теңізде батып кеткен. Қызбала баласы қайтып келер деген үмітпен теңіз жағасын үй жануарларымен бірге жиі кезіп жүреді. Бұл мысал Қызбала үй жануарларының бірі үлкен сомның аузында жоғалған сәтін сипаттайды. Түпнұсқа сөйлемінің лексикалық құрамы аударма сөйлемінің лексикалық құрамына сәйкес келмейді. Бастапқы сөйлемде ит иесінің соңынан жүгіреді, бірақ аудармада ит жай ғана «иесінің артында» / «was not far behind». Қызбала кейіпкерінің сөзінде қайталанатын балағат сөздер бар (Чтоб ты сдох, слышишь? Чтоб ты сдох!). Автор қолданған лексикалық қайталау тәсілі аудармада сақталмаған. Мериам Вебстер сөздігі бойынша, «croak» сөзі сленг болып табылады және «die» / «өлу» дегенді білдіреді [9]. Біздің ойымызша, автордың лексикалық қайталау тәсілін сақтау мақсатында бұл сөзді жай ғана қайталап жазуға орынды болар еді «I hope you croak! Hear me? Croak!». Сомның итті жұтқан сәті де өзгерген. Аудармашылар сөйлемдегі «вместе со струей воздуха» деген үзіндіні алып тастап, сомның итті ауамен бірге жұтқанын айтпаған. «Пасть» сөзін «mouth» (ауыз) емес, «тау» (аран) деп аударуға болар еді, себебі «mouth/ауыз» жалпылама мағыналы сөзі адамға қатысты болса, «тау/аран» сөзі жануарларға көбірек қатысты болады [10]. Романда сипатталған сәттің бейнесі өзгертілді.

Мысал 6: «...Акбалак был ...на празднике народных акынов. Мергенбай подобрал чetyрyх ловкyх джигитов и отправил их в Шумген – они должны были выкрасть Карашаш. ... один из них стал бесстыже распускать свои руки. Карашаш пошла на отчаянный шаг и выбросилась из лодки... аул погрузился в горестное молчание» [7, 95 б].

Аударма: «...Akbalak was away .. for the national festival of aqyns. Mergenbai seized his chance, sending four strong dzhigits to Shumgen to kidnap Karashash. When the men ... began to grope her. ..Karashash took a final desperate step... flung herself forcefully from the boat. Neither was seen again. The aul was plunged into a deep and mournful silence...» [8, 48 б].

Адамдардың адамгершілік қасиеттерінің құлдырау бейнесі де автор қозғайтын тақырыптардың бірі. Романда Мергенбай деген кейіпкер қызының таңдаған жарын жақтырмай, оны алып кету үшін төрт жігітті жібереді. Мергенбайдың қызын алып қашу кезінде жігіттердің бірі ұялмай қызға тиседі, және соның салдарынан қыз ар-намысын қорғау үшін суға секіріп, жәбірлеушіні өзімен бірге суға сүйретіп әкетеді. Мысалда кездесетін реалиялар «акын» «джигиты сақталып, келесідей «aqyns», «dzhigits» транслитерация әдісі арқылы аударылған. Түпнұсқа мәтінінің фразеологизмі «распускать свои руки» «біреуге тиісу» дегенді білдіреді [11]. Аудармада тұрақты тіркес бірдей тұрақты тіркеспен аударылмаған, бірақ «to grope / тиісу» әдеттегі етістік арқылы берілген. Тұрақты сөз тіркестер автор идиостилинің белгісі болып келеді. Біздің ойымызша, бұл фразеологиялық бірлікті ағылшын тіліне бірдей мағынадағы фразеологиялық бірлікпен аударуға болар еді. Сондай-ақ, бұл мысалда аудармашылар ерікке жол беріп, абзац соңында сөйлем қосқан: Neither was seen again / Ешқайсысы да қайта көрінбеді. Аудармашылар бұл қосымша сөйлемді жағдай мүмкіндігінше қайғылы ұсынуды үшін қосқан деп ойлаймыз.

Мысал 7: «–Тоже мне, ханша! Пусть Жаныл плюнет на все да и не убивается – скажи, Корлан зовет её почаевничаем» [7, 167 б].

Аударма: «– What a khansha! Zhanyl should just spit it all out and not grieve. Tell her that Korlan invites her for tea» [8, 93 б].

Келесі мысалда ауылда тұратын балықшы қала қызын әйел ретінде алып, ауылға келеді. Қыз ауыл тіршілігінің сынағына шыдамай, қаладағы ата-анасына қайтып оралады. Бұл сөйлемде автор балықшы әйелінің қашып кету сәтін күлкілі, сонымен қатар қайғылы ететін түрлі тілдік құралдармен суреттейді.

Біріншіден, автор бүкіл сөйлемге мысқылдық реңк беретін «ханша» реалиясын пайдаланады. Бұл тұрғыда «ханша» реалиясы қала тіршілігіне үйренген, нәзік, қара жұмысты істемеген бойжеткен қызды білдіреді. Аудармада реалия сақталған және аудармашылар мәтінде реалияның мағынасына сілтеме береді. Екіншіден, автор «плюнуть на все», «убиваться» сияқты ауызекі метафористикалық етістіктерді қолданады. Бұл сөйлемдегі «плюнуть на все» сөз тіркесі «барлық үй шаруаларын тастау» дегенді білдіреді. Аудармашылар «плюнуть на все» деген ауызекі тілдің сөз тіркесін қате аударып, аудармада басқа мағынадағы фразалық етістікті қолданған. Сөздікке сәйкес, «spit it out» деген фразалық етістік «біреуді тез арада айтуға, мойындауға немесе бір нәрсені ашуға көндіру» дегенді білдіреді [12]. Кейде автор сипаттаған бүкіл бейнеге бейнелілікті «плюнуть на все», «убиваться» сияқты метафористикалық етістіктер береді. Осы «to spit it out» етістігінің мағынасы түпнұсқаға қарағанда басқа және кейбір етістіктердің бейнеліліктері жоқ. «Убиваться» етістігі «not to grieve» деген басқа синонимдес және ауызекі тілге тиесілі емес жалпылама эквивалентпен аударылған. Аудармада суреттелген жағдайдың бейнелілігін арттыру үшін бейнелі фразалық етістіктерді қолдану қажет деп ойлаймыз. Сонымен қатар, бұл сөйлемдерде «почаевничаем» сияқты жаңа сөзді кездестіруге болады. Неологизмдер автор тілінің тағы бір белгісі екенін айта кету керек. «Почаевничаем» неологизмі ұзақ әрекетті білдіретін етістік және ағылшын тіліне келесідей «for tea» аударылған. Автордың осы белгісін сақтап қалу үшін біз аудармашыларға жаңа сөзді де құрастыруға кеңес берер едік, мысалы «invites her for teating». Бұл неологизм, бір жағынан, герундий жұрнағы арқылы жаңа зат есімнің жасалуын көрсетсе, екінші жағынан, жұрнақ түпнұсқадағыдай әрекеттің ұзақтығын білдіреді.

Мысал 8: «— И ребенка оставила ? – опешил Берипш.

—... в курсе. Телефонизирован наш аул что надо, безпроводочный телефон в действии...» [7, 167 б].

Аударма: «She left her child ? – Berish was astonished.

– Our aul is like a wireless telephone network in action» [8, 94 б].

Балықшының әзілдері әйелінің кету бейнесіне әзіл-оспақ қосады. Күйеуі қашып кеткен әйелін келеке етіп, оның аналық парыздан гөрі қалалық жайлылықты артық көргенін айтады. Аудармашылар осындай жас балықшының күлкілі және мысқылдық ашуын жеткізе алмады. Есен ауылының жаңалықтары дәл сымсыз телефон желісі сияқты тез тарап жатқаны туралы әзілі барлық бейненің күлкілі де қайғылы болғанын көрсетеді. Бұл әзіл автор көрсеткендей емес, бірақ бастапқы сөйлемде жоқ салыстыру құралы «is like» арқылы берілген. Әзілді былай жеткізу керек еді деп ойлаймыз: Our aul is telephonized mighty Goddamn fine. A wireless telephone network in action... Аудармада сөйлемнің формасын сақтап, экспрессивтілікті арттыру мақсатында эмоционалды экспрессивті «Goddamn» сөзін қостық. Бір жағынан, экспрессивті сөз күйеудің әйелінің кеткеніне орай ашуын көрсетсе, екінші жағынан, ауылда жаңалықтың қаншалықты тез тарайтынына орай наразылығын білдіреді.

Мысал 9: «Насыр все шутил: Сидел ты вроде бы дома, а жену проворонил, а?

– Рангом не вышел, молдеке! Нету у меня унитаза!..» [7, 185 б].

Аударма: «You did stay home, but there was no wife, eh?»

–I turned out to be wrong rank, Moldeke! I don't have a flash toilet!» [8, 103 б].

Келесі мысалда молда сөзінен шыққан жаңа сөз құрылып тұрғанын көреміз. «Молдеке» еркелету есімі «молда» сөзінің тамырынан жасалған жаңа сөз болып келеді. Бұл неологизмдер автор тілінің көрсеткіші ғана емес, қазақ ауызекі сөйлеу тілінің көрсеткіші болып табылады. Бір-бірін бұрыннан танытын достар сөйлескенде «Бауыржан – Бәке», «Хақназар – Хаке» сияқты еркелету есімдерді жиі кездестіруге болады. Аудармашылар бұл неологизмді сақтап, сөзбе-сөз аударған. Егер еркелету есіміне аудармашылық глосс берілмесе, бұл неологизм шетелдік оқырманға түсініксіз болатын еді деп ойлаймыз.

«Проворонил» метафористикалық ауызекі етістігі перефраз әдісі арқылы келесідей «but there was no wife, eh» аударылған. Біздің ойымызша, автордың идиостилін жаңғырту үшін орыс тіліндегі метафористикалық етістіктерді ағылшын тіліндегі метафористикалық етістіктермен аудару керек. Тіпті басқа мағынасы бар метафористикалық етістіктерді қолдану, аудармаға түпнұсқа мәтіндегідей бейнелікті береді деп ойлаймыз. Балықшының мысқылы мен әйелінің отбасыдан гөрі қалалық жайлылықты артық көретіні туралы әзілі сөзбе-сөз аударма арқылы жеткізілген.

Мысал 10: «Поклонились бы природе, земле-матушке, авось хоть чуток, а поумнели бы» [7, 311 б].

Аударма: They should bow to nature, to Mother- Earth, then maybe they'd be less stupid [8, 178 б].

Кітаптан алынған бұл мысалда теңіз бен адамдар тағдырына деген немқұрайлық және өзімшілдік бейнелері ұсынылады. Адамдар бұрын, тіпті қазірдің өзінде де тіршілігінің табиғатқа қалай зиян келтіретіні жайлы ойламайды. Мысалға, біз қоқыс жәшігінің жанынан өткен сайын қайта өңдеуге арналған контейнерде болуы керек пластик бөтелкелерді байқаймыз. Бұл адамдардың экологиялық сана сезімінің төмен екендігін көрсетеді. Бүгінгі озық технология әлемінде мұндай нәрселерді көру өте өкінішті. Бұл үзіндінің аудармасы өте жақсы жасалған, бірақ бір лексикалық сәйкессіздікті атап өткен жөн. Аудармашылар антонимдік аударма әдісін қолданып, соңғы сөйлемнің үзіндісін басқаша аударды. Түпнұсқада балағат сөздер, басқа сөзбен айтқанда, төмен деңгейлі сөздер кездеспейді. «Поумнеть» деген сөзде автордың адамдардың жақсы болса екен деген бір жағымды тілегін сезуге болады. Аудармашылар «less stupid» төмен деңгейлі сөзді қолдану арқылы оны басқа қырынан көрсетті.

Қорытынды

Роллан Сейсенбаевтың «Құм кезген өліктер» романындағы идиостильді біз ұсынған психолингвистикалық модель арқылы талдадық. Бұл модель аударма процесі кезінде

автордың идиостилін анықтау мен талдауда қолданыла алады деген қорытынды жасаймыз. Психолингвистикалық модель көркем шығармадағы бейнелерге және олардың тілдік репрезентацияларына көңіл бөледі. Бейнелер туындының негізгі элементі ретінде маңызды болып келеді, себебі оқырман бейнелер арқылы көркем шығармамен қарым-қатынасқа түседі. Қорытындылай келе, бейнелердің шет оқырманмен дұрыс қабылдануын қамтамасыз ету үшін аудармашылар бейнелерді құрайтын тілдік құралдарға, яғни идиостильге назар аударуы керек деп санаймыз.

Модельдің негізгі идеялық аспектісіне келетін болсақ, біздің ойымызша, шығарманың негізгі идеясы автордан кейін келетін ұрпаққа арналып жазылған және табиғатты қорғамасақ, жансыз айдалада өліктей кезіп жүреміз деген ойда жатыр. Сондай-ақ, экологиялық мәселелермен қатар, автор романда 21 ғасырдың жалғыздық пен айырылу, немқұрайлық, моральдық құндылықтардың құлдырауы, адамдық қадір-қасиеттер сияқты тағы басқа мәселелерді қозғайды. Мақалада «апат», «жалғыздық» пен «жоғалту», «моральдық құлдырау», «немқұрайлық», «табиғат» концепттеріне байланысты 5 бейнелерді талдадық және олардың тілдік формада қалай жүзеге асатынын 10 мысал көлемінде зерттедік.

«Апат» концептісін химикаттармен ластанған өзен мен полигон жарылыстарынан болған адамдардың және жануарлардың химиялық, радиоактивті улануы бейнелерінде кездестіреміз. Автор бұл бейнелерді суреттей отыра, осындай типті уланудың зардаптарын көрсеткісі келген деген идеяны ұстанған. Бұл апат бейнелері келесі тілдік құралдар арқылы жүзеге асырылады, яғни эпитет, сан есімдер, бір сөйлем шегінде кездесетін етістіктер, реалиялар, ауызекі лексика, фразеологизмдер, синонимия, метафористикалық етістіктер. Фразеологизм мен бір сөйлем шегінде кездесетін етістіктер доместикация мен сөзбе-сөз аудару әдістері арқылы аудармада сақталған (дрогнуло его сердце / his heart trembled with dread). Келесі тілдік құралдар, яғни эпитет (живые запахи / the scent), сан есімдер (одна, вторая.../ One bark. Then another), реалиялар (джайляу, совхоз, отары / flocks of sheep), ауы-

зекі лексика (сдохнуть / die), синонимия (круговой вихрь – кружалка / a spiral, в круговерти морской – столбе смерча / the maw of the waterspouts), метафористикалық етістіктер (вздымал /sucked up) түсіріп тастау мен бейтараптау, бейнені өзгерту әдістері арқылы жеткізіліп, аудармада берілмеген.

«Жалғыздық» пен «жоғалту» концепттері Қызбала деген кейіпкермен ұсынылады. Кейбір концептілер тек бір кенеттен пайда болған жағдай арқылы ғана емес, бірақ кейіпкер арқылы да жүзеге асырылуы мүмкін. Бұл кейіпкердің өзі «жалғыздық» пен «жоғалту» ұғымдарын ұсынуға құрылған, себебі ол романның басынан аяғына дейін жалғыз және есі ауысқан әйел ретінде суреттеледі. Берілген үзіндіде кейіпкер ауызекі балағат сөздерді айтады және олар аудармада дәл сондай сленг ауызекі сөздермен аударылған (Чтоб ты сдох, слышишь? Чтоб ты сдох! / I hope you croak! You hear me? Die!), бірақ балағат сөздерді қайталау тәсілі аудармада жоғалып кеткен.

«Моральдық құлдырау» концептісі қызға тиіскен жәбірлеуші, нәрестені тастап кеткен әйел бейнелері арқылы ұсынылады. Бейнелер қоғамда әлі күнге дейін болып жатқан басты құндылықтардың жоғалуының мысалдары ретінде берілген. Автор бұл бейнелерді суреттеу кезінде әртүрлі тілдік құралдарды пайдаланған, атап айтқанда реалиялар, тұрақты сөз тіркестер, метафористикалық ауызекі лексикаға тиесілі етістіктер, неологизм, еркелету есімі, юмор. Тілдің жеке қабаты болып келетін реалиялар (джигиты / dzhigits, акын / aqyns, ханша / khansha) және еркелету есімі (молдеке / moldeke), транслитерация мен транскрипция әдістері арқылы аудармада сақталған. Тұрақты сөз тіркестер (распускать руки/ to grope), метафористикалық ауызекі лексикаға тиесілі етістіктер (плюнуть на все /

to spit it out, убиваться / not grieve, проворонил / but there was no wife), неологизм (почаевичаем / for tea) бейтараптану мен перефраз әдістері, басқа мағынасы бар метафористикалық етістіктер арқылы өзгертіліп, аударылған. Юмор сөзбе-сөз аударма арқылы және түпнұсқа мәтінінде жоқ құрылымдар арқылы аудармада берілген.

«Табиғат» және «немқұрайлық» концепттері табиғаттағы объектілер мен өзара кейіпкерлер арасындағы коммуникация бейнелері арқылы ұсынылады. Романда апатқа дейін және кейін болған табиғат бейнелері жиі суреттеледі. Автор көрікті және жанды табиғат бейнелерін әсерлі етіп ұсыну үшін оларды өлі табиғат күйлерімен салыстырған. Бейнелер метафористикалық етістіктер, кейіптеу стилистикалық әдісі және жай тілдік элементтер арқылы құрылған. Метафористикалық етістік басқа мағынасы мен бейнелігі бар метафористикалық етістікпен аударылған (скользили/danced), ал кейіптеу стилистикалық әдісі аудармада мүлдем сақталмаған (лодки скользили/ our boats danced). Аудармашы бейнелерді құрайтын идиостильдік белгілерге назар аудармаған және оларды аудармада сақтау мақсатын қоймаған деген қорытынды жасаймыз.

Бұл психоллингвистикалық модель шеңберінде идиостиль формальды элементтер рөлін атқарады және олардың көмегімен көркем шығарманың бейнелері құралады. Аудармашылар автор идиостилін сақтауына назар аударуы керек деген қорытынды жасаймыз, себебі оның көмегімен оқырмандардың санасында кейіннен қалатын бейнелер жасалады. Жұмыстың практикалық маңыздылығы мақалада ұсынылған идиостильдің психоллингвистикалық моделі көркем аударма барысында жазушының идиостилін анықтау және талдау кезінде пайдалана алатынында жатыр.

Әдебиеттер тізімі

1. Jamal al-Qinai. Pragmatic Interpretation in Translated Texts. // *Vigo International Journal of Applied Linguistics*. – 2008. – №5. – P. 9-35.
2. Sydorenko I. The notion of idiostyle in linguistic studies of literary texts. // *Advanced Linguistics*. – 2018. – №1. – P. 15-20.

3. Пищальникова В. А. Понимание художественного текста как междисциплинарная проблема // Вестник МГЛУ. Гуманитарные науки. – 2018. – №9 (801). – С. 275-291.
4. Муханова Н. Ж. Индивидуальный стиль как отражение личности писателя. // Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдық мерейтойына арналған «Ахмет Байтұрсынұлының мұрасы және ұлттық құндылықтар» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. Том 1. – Алматы: Абай атындағы ҚазҰПУ, «Ұлағат» баспасы. – 2022. – 358-361 б.
5. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – Москва: Смысл, 1997. – 288 с.
6. Аскарова А.Ш. Основные тенденции русскоязычной художественной литературы Казахстана в постсоветский период // Стэфанос. – 2016. – №3(17). – С. 185-191.
7. Сейсенбаев Р. Мертвые бродят в песках. / Р. Сейсенбаев. – Алматы: Издательский дом «RS», 2017. – 1004 с.
8. Seisenbayev R. The dead wander in the desert. / R. Seisenbayev. – USA: Amazon Crossing, 2019. – 479 p.
9. Merriam-Webster Dictionary [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/croak> (Қаралған күні 31.07.2022)
10. Merriam-Webster Dictionary [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/maw> (Қаралған күні 31.07.2022)
11. Фразеологический словарь русского литературного языка [Электрон. ресурс] – 2008. – URL: <http://endic.ru/rusphrase/Raspuskat-ruki-672.html>. (Қаралған күні 31.07.2022)
12. Farlex Dictionary of Idioms. [Электрон. ресурс] – 2022. – URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/spit+out> (Қаралған күні 31.07.2022)

References

1. Jamal al-Qinai. Pragmatic Interpretation in Translated Texts. *Vigo International Journal of Applied Linguistics*, 5, 9-35 (2008). [In English]
2. Sydorenko I. The notion of idiostyle in linguistic studies of literary texts. *Advanced Linguistics*, 1, 15-20 (2018). [In English]
3. (Pishhal'nikova V.A. Ponimanie hudozhestvennogo teksta kak mezhdisciplinarnaja problema [Understanding the literary text as an interdisciplinary problem], *Vestnik MGLU: Gumanitarnye nauki* [Bulletin of MGLU: Humanities], 9 (801), 275-291 (2018). [In Russian]
4. Mukhanova N.Zh. Individualnyi stil kak otrazhenie lichnosti pisatelja [Individual style as a reflection of the personality of the writer], *Ult ustazy Akhmet Baitursynulynyn 150 zhyldyk mereitoiyna arnalgan «Akhmet Baitursynulynyn murasy zhane ul'ttyk kundylyktar» atty khalykaralyk gylymi-praktikal'nyk konferentsiia materialdary* [Materials of the international scientific and practical conference «the heritage of Akhmet Baitursynov and national values» dedicated to the 150th anniversary of the teacher of the nation Akhmet Baitursynov]. Vol.1 (Abai KazNPU Publishing house "Ulagat", Almaty, 2022, p. 358-361). [In Russian]
5. Leont'ev A. A. Osnovy psiholingvistiki [Fundamentals of Psycholinguistics] (Smysl, Moscow, 1997, 288 p.). [In Russian]
6. Askarova A.Sh. Osnovnye tendencii russkojazychnoj hudozhestvennoj literatury Kazahstana v postsovetskij period [The main trends of Russian-language fiction in Kazakhstan of the post-Soviet period], *Stjefanos* [Stephanos], 3 (17) 185-191 (2016). [In Russian]
7. Seisenbaev R. Mertvye brodjat v peskah [The dead wander in the desert]. («RS» publishing house, Almaty, 2017, 1004 p.). [In Russian]
8. Seisenbayev R. The dead wander in the desert (Amazon Crossing, USA, 2019, 479 p.). [In English]
9. Merriam-Webster Dictionary [Electronic resource]. - 2022. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/croak> (Accessed: 31.07.2022).
10. Merriam-Webster Dictionary. 2022. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/maw> (Accessed: 31.07.2022).
11. Frazеологический словарь русского литературного языка [Phraseological dictionary of Russian literary language]. - 2008. Available at: <http://endic.ru/rusphrase/Raspuskat-ruki-672.html> (Accessed: 31.07.2022) .
12. Farlex Dictionary of Idioms. - 2022. Available at: <https://idioms.thefreedictionary.com/spit+out> (Accessed: 31.07.2022)

Н.Ж. Муханова

*Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан***Особенности передачи идиостиля Роллана Сейсенбаева в романе
«Мертвые бродят в песках» на английский язык**

Аннотация. Научная статья посвящена рассмотрению идиостиля Роллана Сейсенбаева в романе «Мертвые бродят в песках» и особенностям его перевода на английский язык. Основная цель научного исследования – найти эффективный метод выявления идиостилистических знаков автора художественного произведения и проанализировать их перевод на английский язык. Методология исследовательской работы основана на 3-этапном направлении исследования: этап поиска метода определения авторского идиостиля; этап определения идиостилистических компонентов автора в художественном произведении; этап анализа перевода идиостиля на иностранный язык. Автор выявляет и анализирует идиостиль писателя с помощью собственной психолингвистической модели и проверяет её эффективность. Познание и восприятие художественного текста является бессознательным поисковым действием, при котором, воспринимая наш квазиобъект/художественный образ, мы получаем не просто образ, а образ, представленный автором и наполненный его/её личностным смыслом. Психолингвистическая модель ориентируется на образы, потому что образ является единственной вещью, которая остается в памяти читателя после прочтения книги. В рамках данной модели идиостиль играет роль формальных элементов, создающих образы художественного произведения. Новизна работы состоит в том, что автор проверяет эффективность собственной психолингвистической модели при выявлении идиостиля и его анализа в переводе. Практическая значимость статьи заключается в том, что созданная модель может быть использована для выявления и анализа идиостиля писателя при художественном переводе. В итоге переводчикам следует обращать внимание на сохранение авторского идиостиля, поскольку он создает образы, которые остаются в сознании читателей на многие годы. Результаты научной статьи могут быть использованы при дальнейшем изучении идиостиля писателей.

Ключевые слова: художественный перевод, идиостиль, Роллан Сейсенбаев, «Мертвые бродят в песках», психолингвистическая модель.

N.Zh. Mukhanova

*Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan***Features of transferring the idiostyle of Rollan Seisenbaev in the novel
«The Dead wander in the Desert» into English language**

Abstract. The scientific article considers the idiostyle of Rollan Seisenbaev in the novel «The Dead wander in the Desert» and the features of its translation into English. The main goal of scientific research is to find an effective method for identifying idiostylistic signs of the author and to analyze their translation into English. The methodology of the research work is based on a 3-stage direction of research: the stage of searching for a method of determining the author's idiostyle; the stage of determining the idiostylistic components in the composition; the analysis of the idiostyle translation into a foreign language. The author identifies and analyzes the writer's idiostyle using her psycholinguistic model and tests its effectiveness. The cognition and perception of a literary text is an unconscious search action, in which, perceiving our quasi-object / artistic image, we get not just an image, but an image presented by the author and filled with his / her individual meaning. The psycholinguistic model focuses on images because images are the only thing that remains in the reader's memory after reading the book. Within the framework of this model, idiostyle plays the role of formal elements that create images of the composition. The novelty of the work lies in the fact that the author checks the effectiveness of her psycholinguistic model in identifying the idiostyle and analyzing the original and translated text. The practical significance of the article is that the created model can be used to identify and analyze the writer's idiostyle in

literary translation. In conclusion, translators should pay attention to the preservation of the author's idiosyncrasy, since it creates images that remain in the minds of readers for many years. The results of the scientific article can be used in the further study of the writers' idiosyncrasy.

Keywords: literary translation, idiosyncrasy, Rollan Seisenbaev, The Dead Wanderer in the Desert, psycholinguistic model.

Автор туралы мәлімет:

Муханова Н.Ж. – «8D023 -Аударма ісі» мамандығының 2 курс докторанты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан.

Mukhanova N.Zh. – 2nd year Ph.D. student in specialty «8D023 - Translation studies», Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.